

Egészségre – aneb nesouvislé vzpomínky programátora Ady v Adě

Ing. Jan Holý

Po několikaletém úsilí pracovníků oddělení jazyků a kompilátorů jsme v praxi ověřili, že vývoj kompilátoru jazyka Ada pro 16ti bitové počítač SMEP v Pascalu zřejmě nepovede ke kýženému cíli. Ale bylo to jen zahřívací kolo k projektu, který potkáte jednou za život. V polovině 80. let minulého století spojili své síly Ada týmy Kancelářských strojů z Prahy a SzKI z Budapešti (Számítástechnikai Kutató Intézet és Innovációs Központ – dodnes si to pamatují), aby vyvinuly univerzální kompilační systém jazyka Ada pro různá vývojová a cílová prostředí.

Před první cestou jsem byl dost nervózní. V novém pase se skvělo „AB služébnaja“ a my jsme čekali v Ruzyni na odlet do Budapešti. Šéf Jarda, Karel a já. Napoprvé jsme nastoupili do letadla spořádaně a včas. Při dalších cestách, kterých byly v průběhu přibližně pěti let desítky, jsme se před odletem uchýlovali do letištního baru (ač už tehdy tam bylo pivo nekřesťansky drahé) a postupně jsme ignorovali výzvy, poslední výzvy a úplně poslední výzvy k nástupu. Když jsme zjistili, že letadlo bez pasažérů, kteří prošli check-in kontrolou, neodletí, čekali jsme na jmenovitou výzvu k nástupu. Zřejmě si nás pamatovali, protože několikrát nás přišli bez velkého váhání vyzvednout k baru osobně. Dnes to určitě nezkoušejte – žádné letadlo na vás čekat nebude!

Velkou výzvou byla jazyková průprava. Zatímco Karel spoléhal na oficiální jazyk projektu – angličtinu, Jarda se zapsal do kurzů maďarštiny a já jsem si pořídil kapesní příručku anglické konverzace pro Maďary, ze které jsem pochytil několik základních frází. Když však došlo na komunikaci v maďarštině, byli jsme na tom všichni zhruba stejně.

Hned při první návštěvě jsme objevili vinárnu (borozó), přílehavější by asi byl vinný výčep, kde za směšný peníz nalávali vlašský ryzlink a modrou frankovku z konví zapuštěných do výčepního pultu naběračkami, které mi připomněly prodej mléka v dětství. Přes nepříliš vábné prostředí bylo víno dobré a my jsme se do výčepu často vraceli. A to až do doby, než jsme zjistili, že za srovnatelnou částku můžeme mít víno v řadě dalších, mnohem přívětivějších vinárničkách. A k vínu tam vždy měli zsiros kenyér – obrovský krajíc chleba se sádlem a s cibulí, naši nejoblíbenější stravu.

Dobré pivo bylo tehdy v Maďarsku těžko k sehnání. Řešili jsme to importem – naše kufry obsahovaly téměř výlučně stohy papíru s výpisy programů a láhve s pivem. Jarda si pořídil speciální pevnou koženou brašnu na pivo jako kabinové zavazadlo (tehdy to bylo možné...). V Budapešti jsme objevili i několik pivnic, které tvrdily, že čepují Plzeňské. Ve všech případech tam měla chuť piva do Plzně hodně daleko. Jednou mě napadlo, že to může být podivným způsobem čepování, a tak jsem se snažil servírku svou lámanou maďarštinou alespoň trochu poučit. Za nezištnou snahu o předání informací jsme už další pivo ani po urgenci neobdrželi a do té hospody jsme si už netroufli.

V Budapešti jsme ovšem pečovali nejen o své chuťové buňky, ale i o kulturní povznesení. Viděli jsme hodně filmů, které se tehdy v Československu jaksí nepromítaly. S porozuměním dialogů to bylo všelijaké. Vrcholem určitě byly Bergmanovy filmy v originále s maďarskými titulky. Mě osobně nejvíc zaujala inscenace rockové opery István a király (Král Štěpán) v budapeštském Národním divadle. Dodnes mám dvoudeskovou nahrávku na vinylu i na CD. Z domova jsem si vozil celkem pravidelně i Haškova Švejka. A pročítali jsme si zejména Švejkovy příhody v Királyhidě.

V době našich návštěv se začaly na Hungaroringu jezdit závody F1. Jarda si za cenu srovnatelnou s naším měsíčním příjmem zajistil vstupenku a v neděli brzy ráno vyrazil. My s Karlem jsme umístili do lednice několik lahví šumivého vína a čekali na závod. Přímý přenos byl povedený, viděli jsme všechny klíčové okamžiky závodu i opakovaně a láhve bublinek byly příjemnými společníci. Jarda se vrátil pozdě večer. Hladový, žíznivý, fyzicky vyřízený. My jsme mu pak museli vyprávět, jak závod probíhal a kdo vyhrál.

Dohromady nás v obou týmech bylo asi 10. Pracovních stanic, připojených k malému MicroVAX II, bylo méně. Abychom se zbytečně netlačili a využili strojový čas, pracovali jsme často na směny – Maďaři od rána, my odpoledne a v noci. A také v sobotu a v neděli, mnohdy 12 i více hodin v kuse. MicroVAX běžel naprosto spolehlivě, produktivita práce byla pro nás do té doby nevídaná. Když jsme se po dvou týdnech vrátili do Prahy, měsíc jsme se pokoušeli spustit výsledky našeho úsilí na SM 52/12. Většinou marně, bulharské disky 20 minut bez chyby běžet nedokázaly.

U jazyka Ada, pro jeho relativní komplexnost, byla často zpochybňována schopnost rychlé exekuce. Proto jsme provedli porovnání několika kompilátorů pro jazyk Ada, Pascal a C. Podle očekávání zvítězil favorit C, i díky faktu, že spustitelné programy neobsahovaly žádné kontroly při běhu, na rozdíl od Ady a Pascalu, které vykazaly vzájemně srovnatelné výsledky.

Po několikaletém úsilí jsme v roce 1989 mohli konečně představit první úplnou implementaci jazyka Ada ve východním bloku – SSAdaP (Support System for Ada Programmers). Systém, vyvíjený ve VMS Ada, pracoval v prostředí VAX/VMS a IBM/OS, v přípravě byla verze pro UNIX. Pyšnili jsme se implementací generických jednotek bez obvyklých zjednodušení (Jarda) a rozšiřujícími moduly pro aritmetiku s neomezenou přesností a procesní simulaci (Karel). Hmotnost originální dokumentace SSAdaP byla 6 kg a byla doplněna českou uživatelskou příručkou pro SM 52/12 (ano, nakonec se to podařilo spustit). Ve speciálních publikacích byly popsány generické jednotky a chybová hlášení s křížovými odkazy.

SSAdaP jsme představili na seminářích a konferencích a v odborných publikacích. V září 1989 jsem SSAdaP prezentoval v nizozemském Haagu na evropském symposiu DECUS. Příspěvek vzbudil zájem, ale reakce na návrhy případné spolupráce byly odtazité. V porovnání s americkou vládní Ada Joint Program Office, která nám poskytovala celé roky materiály k Adě, to bylo zklamání.

Nezapomenutelným zážitkem byla návštěva Moskvy. Jednoho letního dne přišel Jarda a pověřil mě a Karla zorganizováním a účastí na společném jednání s Rusy a Maďary, a odjel na měsíc šplhat po horách. Služební pasy jsme měli, místo v letadlech jsme rezervovali, ale objevil se problém – nebyla šance získat na cestu rubly. Zjistil jsem, že jediný, kdo nemá problémy se směnou rublů, jsou členové Československo-sovětské obchodní komory (snad si název organizace pamatují). Tak jsem přesvědčil ekonomického ředitele Kancelářských strojů, aby podepsal přihlášku a zaplatil členské příspěvky. Ač na mě padla tíseň už při přeletu československých hranic, jednání dopadlo uspokojivě a s řadou (doufám) neopakovatelných vzpomínek jsme mohli Jardovi reportovat splnění úkolu. A já jsem byl kvůli aktivitě s obchodní komorou postupně předvoláván na koberečky šéfů, až jsem skončil u generálního ředitele. Dodnes jsem na to pyšný!

V Československu vzpomínám na implementace SSAdaP pro ČVUT a pro armádu. V Maďarsku měl systém rovněž několik implementací, zejména v akademickém prostředí. Po roce 1990 byly však další vývoj a údržba systému zastaveny – s postupným odbouráváním západních exportních regulací byly najednou k mání kompilátory Ady z celého světa. Distribuční pásy jsem zlikvidoval před několika lety, a tak nám po 25 letech zbyla dokumentace, odborné publikace a hlavně vzpomínky na úžasný mezinárodní projekt.

listopad 2015 – psáno pro sborník, vydaný ke konferenci Ada 200